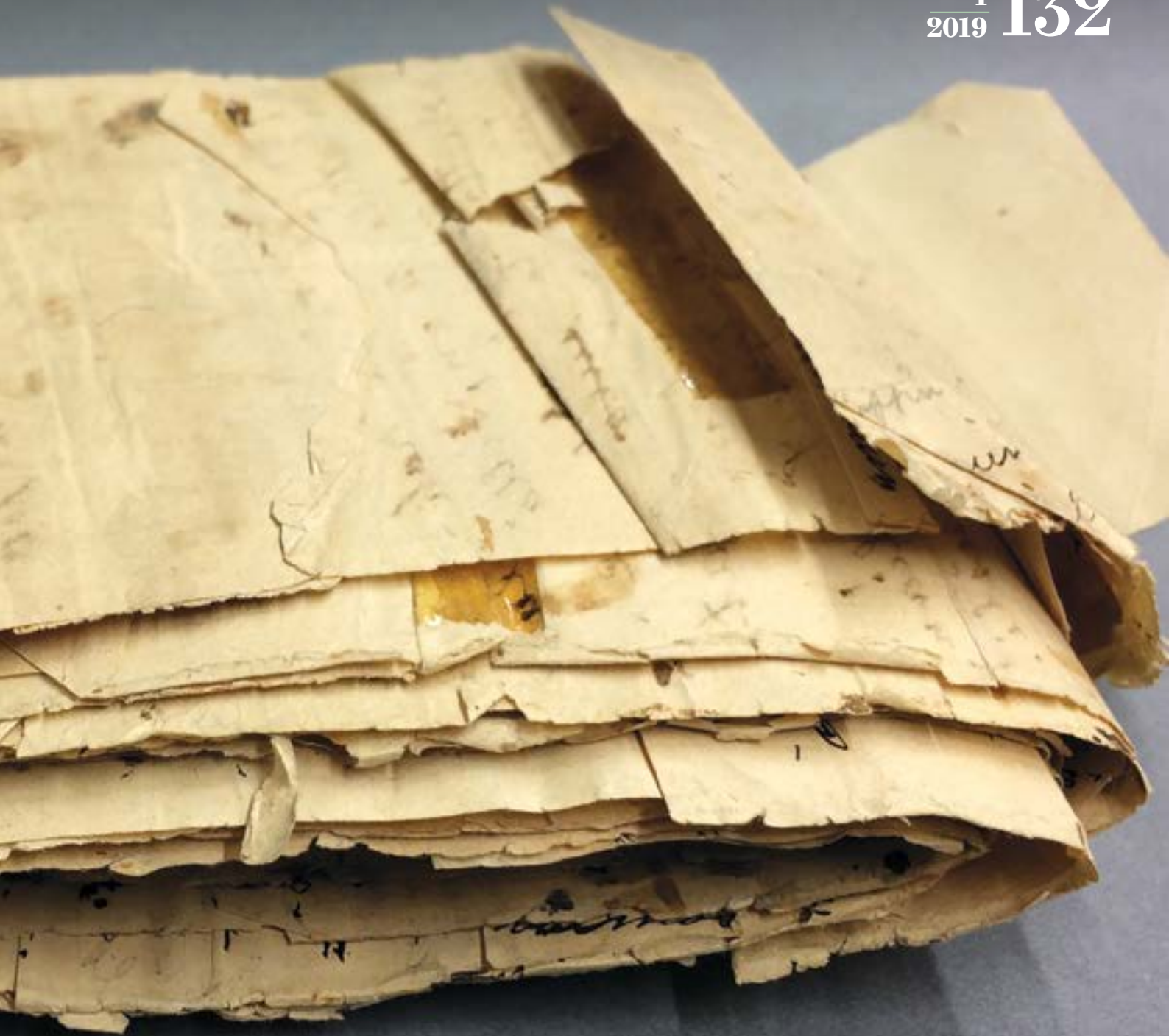

KONSERVAATTORI

¹
2019 132

5

6 kysymystä
PKL:n uudelle
puheenjohtajalle

21

“Liika viisas” kuntoon -
Konservaattorin haasteena 12 metriä
pitkä käsikirjoitusliuska

Konservattoriliitto (PKL) on kulttuuriperinnön säilyttämiseen erikoistuneen ammattikunnan konservattoreiden yhdistys. Sen tarkoituksena on kehittää konservointialaa, valvoa ammattikunnan etuja ja toimia konservointialan edustajana Suomessa. Yhdistys julkaisee Konservattori -lehteä, järjestää koulutuspäiviä alan teemoihin liittyen sekä osallistuu konservoinnista käytävään keskusteluun. Konservattoriliitto muodostaa yhdessä muiden pohjoismaiden osastojen kanssa Pohjoismaisen konservattoriliiton (NKF).

SISÄLLYS

▼▼
Konservattorinkin työtä helpottaisi, jos käytännöksi vakiintuisi pyytää taiteilijalta tietoja hankitusta teoksesta. Asia on ollut ajankohtainen taiteilijoiden piirissä julkisen taiteen hankinnan kasvaessa.

Nina Kestilä sivut 14-18

- 3 Pääkirjoitus
- 4 PKL tiedottaa
- 5 6 kysymystä PKL:n uudelle puheenjohtajalle
- 6 Izmir-projekti - juutalaisten tekstiilien konservointi Turkissa, Emma Hartikka
- 12 Opinnäytetyökohteena Hemulin tädin pää, Armi Terhemaa
- 14 Nykyaikaisen moninaiset materiaalit, Nina Kestilä
- 19 Eettinen muistilista, Elviira Heikkilä
- 21 ”Liika viisas” kuntoon, Heini Kylliäinen ja Jouni Ahmajärvi
- 23 Conference on modern oil paints, John Gayer
- 26 Ensikosketus konservointialan seminaareihin, Emmi Kaartinen
- 28 Pyhän Profeetta Elian kirkon interiöörin värikerrostumien analyttinen selvitys, Ekaterina Oksanen
- 30 Menetelmä: Sylkipuhdistus, Elviira Heikkilä

KONSERVAATTORI

Pohjoismaisen konservattoriliiton Suomen osasto ry

Nordiska konservatorförbundets Finländska sektion rf

www.konservattoriliitto.fi
www.facebook.com/konservattoriliitto
http://konservattoriliitto.blogspot.fi/
https://www.instagram.com/konservattoriliitto/

Puheenjohtaja:

Anni Tuominen
anni.tuominen.pkl@gmail.com

Lehden työryhmä:

Heidi Alanen
Susanna Belinskij
Aura Colliander
Elviira Heikkilä
Ilona Osara
Saara-Maija Pesonen

Lehden toimituksen sähköposti:
pkllehti@gmail.com

Osoitteenmuutokset, puuttuvat lehdet ja jäsenasiat:
Polina Semenova
jasensihteeri.pkl@gmail.com

Konservattori-lehti

Número 150
Painovuosi 2018
ISSN 0780-0223
Levikki 500 kpl
2 numeroa vuodessa

Ilmoitushinnat:

2/1 sivu 80 €/lehti (128 €/vuosi)
1/1 sivu 55 €/lehti (88 €/vuosi)
1/2 sivu 30 €/lehti (48 €/vuosi)
Takakansi 80 €/lehti (128€/vuosi)

Aineistopäivät:

Número 153
Ilmestyy syys-/lokakuussa 2019
Aineistoehdotukset 31.5.2019 mennessä
Sisäänjättöpäivä 30.6.2019 mennessä
Número 154
Ilmestyy helmi-/maaliskuussa 2020
Aineistoehdotukset 31.10.2019 mennessä
Sisäänjättöpäivä 30.11.2019 mennessä

Ulkoasun suunnittelu:

Anna Mattsson/Suomi Design Oy

Painopaikka: Libris Oy, Helsinki

PÄÄKIRJOITUS

Tämä Konservattori-lehden numero on uuden toimituskunnan ensimmäinen lehti. Entisten vastuunhenkilöiden siirryttyä muihin hommiin ohjaksissa ovat nyt Heidi Alanen, Susanna Belinskij, Aura Colliander, Elviira Heikkilä, Ilona Osara ja Saara-Maija Pesonen. Täysin pystymetsästä emme onneksi toimitajiksi, toimituspäälliköiksi, oikolukijoiksi, kuvatoimittajiksi, taittajiksi ynnä muiksi joutuneet, vaan toki pääsimme tutustumaan asiaan parin numeron ajan ja edelleenkin on mahdollisuus kysyä edeltäjiltämme.

Syksyn teemalahdesta on ilahduttavasti kuulunut paljon kehuja, kuten myös itse asbesti- ja haitta-aineseминаaristakin. Aihe on kiinnostava ja tärkeä, ja niistä kertova tieto lisääntyy koko ajan. Aiomme käsitellä aihetta jatkossakin, onhan materiaalintuntemus olennainen osa konservattorin työnkuvaa.

Tässä numerossa osa jutuista on kirjoitettu jo edellistä lehteä varten, mutta yllätysrahoitus seminaarille ja seminaari-

julkaisulle muutti tilannetta. Loput ovatkin sitten tänä talvena kirjoitettuja. Lehdessä kerrotaan 12 metriä pitkän käsikirjoituskäärön sekä juutalaisten tekstiilien konservoinnista, lisäksi raportoidaan CMOP-konferenssista ja Asbesti- ja haitta-aineseминаarista sekä pohditaan materian ja taiteen suhdetta. Mukana on myös kahden opinnäytetyön, Hemulin tädin pää ja Pyhän Eliaan kirkon interiöörin, esittely. Vakiopalstoilla 6 kysymykseen vastaa PKL:n uusi puheenjohtaja Anni Tuominen, ja menetelmäesittelyssä sylkipuhdistus. Eettisiä näkökulmia tuodaan erikseen esille yhden käännösjutun verran. Kiitoksia kaikille kirjoittajille ja kuvaajille!

Toivomme, että onnistumme pitämään yllä lehden monipuolista ja mielenkiintoista linjaa. Tähän tietysti vaikutatte myös te, hyvät kirjoittajat ja lukijat. Lähetäkää juttuehdotuksia ja palautetta meille, otamme niitä mieluusti vastaan pkllehti@gmail.com tai tulkaa nykäsämään hihasta, jos satutaan samoille kulmille!

Innostunein terveisin,

Heidi, Susanna, Elviira, Saara-Maija, Aura ja Ilona

Lehden ollessa juuri menossa painoon saimme tiedon, että tekstiilikonservattori Anja Rantala on suruksemme nukkunut pois. Seuraavassa lehdessä julkaisemme hänen muistokirjoituksensa.

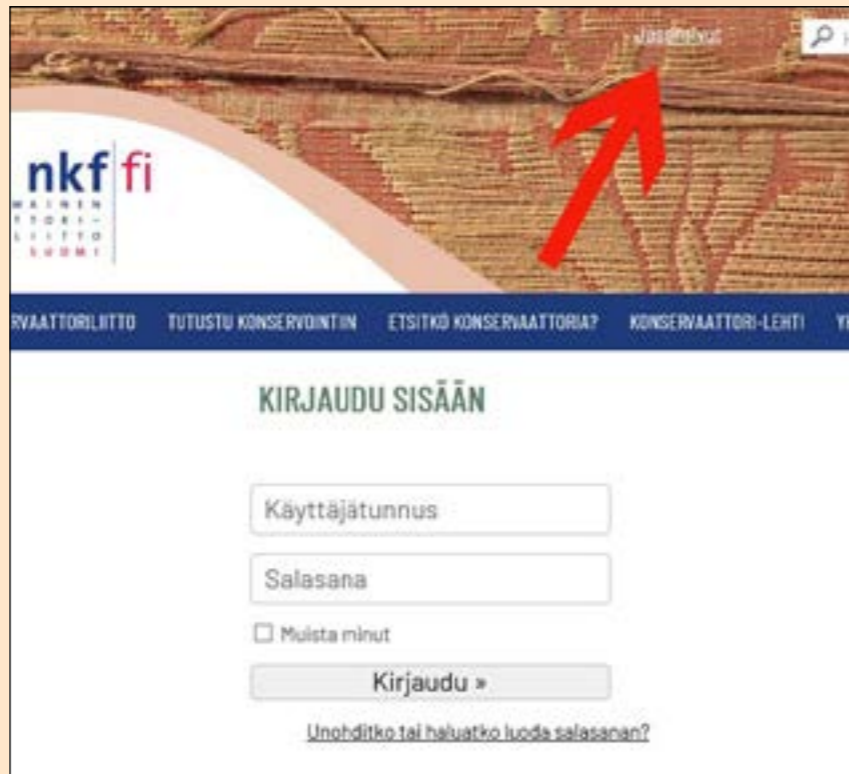
PKL TIEDOTTAA

Kirjaudu jäsensivulle

Konservaattoriliiton jäsenille merkittävä nettisivu-uudistuksen tuoma muutos on Jäsen sivut -osio, jonka myötä on siirrytty sähköiseen jäsenrekisterijärjestelmään. Kirjautumalla jäsentilillesi pääset tarkastelemaan omia henkilötietojasi ja päivittämään ne oikeiksi. Käythän sivuilla nyt tarkistamassa, että tiedot ovat oikein ja jatkosakin posti tai sähköpostiosoitteesi muuttuessa niin lehti ja tiedotteet löytyvät luoksesi.

Jäsen sivuille pääsee kirjautumaan uusien nettisivujen pääsivun yläosasta. Keskellä sivua on ohut valkoinen sana; Jäsen sivut. Klikkaamalla sitä ohjautut Yhdistysvaimen kirjautumissivulle, missä pääset luomaan käyttäjätilisi. Ensimmäistä kertaa kirjautuessasi paina linkkiä "Unohditko tai haluatko luoda salasanan?". Tässä kohtaa palvelu pyytää sinua syöttämään sähköpostiosoitteesi. Syötä sama sähköpostiosoite, johon olet vastaanottanut konservaattoriliiton tiedotteet aiemmin. Osoite toimii myös käyttäjätunnukseksi. Voit tarvittaessa vaihtaa sähköpostiosoitteen jäsentilisi kautta.

Jäsen sivuilla ovat myös nähtävissä yhdistyksen viimeisimmät tilinpäätös, toimintakertomus ja vuosikokouksen pöytäkirja. Näitä ei enää julkaista yhdistyksen lehdessä. Palveluja tarjoavat konservaattorit voivat jäsen sivun kautta jättää yhteystietonsa julkaistavaksi.

Matka-apuraha

Esinekonservaattori Riina Uosukaiselle on päätetty myöntää matka-apurahaa Amsterdamissa 7.-8.2.2019 järjestetyn New Strategies for Diagnostics of Conservation Treatments -konferenssin matkakuluihin. The Cultural Heritage Agency of the Netherlandsin järjestämästä konferenssista voi lukea Riinan kirjoittaman matka-artikkelin seuraavasta Konservattori-lehdestä.

6 KYSYMYSTÄ PKL:N UUELLE PUHEENJOHTAJALLE

1) Kuka olet ja mikä on koulutuksesi?

Olen Anni Tuominen. Aloitin Pohjoismaisen konservaattoriliiton uutena puheenjohtajana vuoden 2019 alusta. Valmistuin vuonna 2013 tekstiilikonservaattoriksi Metropolia Ammattikorkeakoulusta.

2) Missä työskentelet tällä hetkellä?

Työskentelin viime vuoden loppuun saakka Vaasan kaupungin museoilla konservoinnin ja museotekniikan esimestehtävissä. Sitä ennen olen työskennellyt Vaasassa tekstiilikonservattorin viransijaisena ja hankekoordinaattorina kokoelman muuttoon liittyvässä projektissa. Vuoden alussa palasin takaisin kotiin Helsinkiin. Kumppanini asuu täällä ja neljän vuoden rupeama 400 kilometrin päässä toisistamme kävi raskaaksi. Tällä hetkellä etsin uutta työpaikkaa.

3) Kuinka päädyit konservaattoriksi / PKL:n puheenjohtajaksi?

Konservaattoriksi päädyin monen mutkan kautta. Lukion jälkeen lähdin opiskelemaan teologiaa, mutta lopulta taisin olla liian huoleton niin painaviin pohdiskeluihin ja päätin vaihtaa alaa. Puusepän ja kokin tyttärenä yritin pyrstellä käsityöläisperintöäni vastaan, mutta onneksi lopulta tajusin, että käsillä tekeminen on kuitenkin se oma juttu. Ennen konservointiopintoja opiskelin ammattioppilaitoksessa puokuompelua.

PKL:n puheenjohtajaksi minut houkutteli itsekin aikoinaan puheenjohtajana toiminut kollega. Olin mietiskellyt puheenjohtajuutta, mutten uskonut, että olisin pätevä hommaan. Kollega sai minut kuitenkin vakuutettua, että minulla on ominaisuuksia, joita puheenjohtajalta vaaditaan.

4) Mikä voi olla tulevassa puheenjohtajuudessa hausinta/haastavinta?

Eniten odotan puheenjohtajuudelta sekä kotimaisiin että pohjoismaisiin kollegoihin tutustumista ja heiltä uusien asioiden oppimista. Suomen osaston hallituksessa meillä on tänä vuonna hienoja tyyppejä kaikilta konservoinnin aloilta ja odotan innolla yhteistyötä heidän kanssaan.

Haasteena tulee olemaan kaiken uuden oppiminen, sillä olen noviisi yhdistystoiminnassa. Haastavaa on myös tehtävien delegoiminen: olen parempi tekemään itse kuin valvomaan tehdyksi tulemistä.

5) Kerro terveiset kollegoille.

Yhdistys on niin aktiivinen kuin sen jäsenistö on. Me hallituslaiset haistelemme konservointialan ajankohtaisia tuulia, mutta toivomme kovasti myös jäsenistöltä ideoita ja toiveita esim. koulutuspäiviin liittyen. Palautetta toimintaan liit-

▼▼
Eniten odotan puheenjohtajuudelta sekä kotimaisiin että pohjoismaisiin kollegoihin tutustumista ja heiltä uusien asioiden oppimista.

tyen otan myös mielelläni vastaan. Mikäli sinulla on ehdotuksia, miten voisimme yhdessä jäsenistömme kanssa tehdä toiminnastamme vieläkin kiinnostavampaa, ota rohkeasti minuun yhteyttä!

6) Miten nollaat?

Kunnon rehkiä salilla tai ryhmälitkunnassa saa ajatukset pois työkuviosta ja takaa hyvät palauttavat yöunet. Murhamysteerisarja hyvän oluen kera toimii myös. Pari kertaa kuussa päästän sisäisen diivani valloilleen laulamalla karaokea ystävien kanssa kantabaarissa.

▼▼
Yhdistys on niin aktiivinen kuin sen jäsenistö on.

Izmir-projekti

juutalaisten tekstiilien konservointi Turkissa

TEKSTI EMMA HARTIKKA

Turkkilaisen Izmirin juutalaisyhteisö käynnisti vuonna 2009 projektin, jonka päämääränä on pelastaa ja säilyttää kaupungin juutalaista kulttuuriperintöä. Metropolia Ammattikorkeakoulun tekstiilikonservoinnin opiskelijat ovat jo useana vuonna osallistuneet projektiin tehtävään säilyttämään yhteisön vanhoja seremoniallisia tekstiileitä. Tässä artikkelissa keskitytään aluksi projektin taustaan ja alkuvaiheisiin, jonka jälkeen luodaan tarkempi silmäys itse tekstiileihin. Lopuksi esitellään yksi tapausesimerkki projektin yhteydessä konservoiduista tekstiileistä.

Projektin taustaa

Izmirissä, Turkin länsirannikolla sijaitsevassa yli neljän miljoonan asukkaan suurkaupungissa, on asunut 1500-luvulta lähtien merkittävä juutalaisten yhteisö. He ovat niin kutsuttuja sefardijuutalaisia, jotka karkotettiin Espanjan ja Portugalin alueelta 1400-luvun lopulla. Osa heistä asettui asumaan Izmiriin (silloiselta nimeltään Smyrna), joka oli osa suurta osmanien valtakuntaa. Parhaimmillaan kaupungissa levittäytyi 54 synagogan verkosto. Izmirin juutalaisyhteisö on kuitenkin kärsinyt erilaisten luonnonkatastrofien, tulipalojen ja 1900-luvun levottomuuksien seurauksena, erityisesti Kreikan ja Turkin välisessä sodassa vuosina 1919-1921. Nykyään synagogista on jäljellä enää 13, joista vain muutama on käytössä ja muut enemmän tai vähemmän rappiolla tai jopa

täysin tuhoutuneita. 1800-luvun loppupuolella yhteisössä oli vielä noin 40 000 jäsentä, mutta vuosikymmenten kuluessa määrä on pienentynyt reiluun tuhanteen jäseneen. (Diarna 2017; Izmir Jewish Heritage.)

Vuonna 2009 Izmirin juutalaisyhteisö ja kansainvälinen Mordechai Kiriaty Foundation käynnistivät projektin, jonka päämäärä on säilyttää Izmirin katoamassa olevaa juutalaista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville. Tarkoituksena on ollut restauroida tärkeimmät rapistuneista synagogista ja perustaa Izmiriin juutalainen kulttuurikeskus, johon on suunnitteilla myös museo esittelemään kaupungin juutalaisten historiaa. Tärkeä osa tätä projektia on yhteisön vanhojen seremoniallisten tekstiilien säilyttäminen. Yhteisön jäsenet ovat vuosikymmenten ajan pelastaneet ja keränneet vanhoja seremoniallisia tekstiileitä tuhoutu-

▼▼
Vuonna 2009 Izmirin juutalaisyhteisö ja kansainvälinen Mordechai Kiriaty Foundation käynnistivät projektin, jonka päämäärä on säilyttää Izmirin katoamassa olevaa juutalaista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville.

Tekstiilivarasto Shalom-synagogan yhteydessä.

Yhteisön tekstiilit ovat historiallisesti ja kulttuurillisesti hyvin kerroksellisia.

neista ja käytöstä poistetuista synagogista. Ne ovat säilyneet ihmisten kotien kätköissä tai synagogiin varastoituina. Alussa tekstiileitä oli 114, mutta projektin kuluessa niitä on ilmaantunut lisää ihmisten kuulla projektista ja alkaessa kaivella ullakoitaan – nyt tekstiileitä on jo reilusti yli kolmesataa.

Näiden seremoniallisten tekstiilien säilyttämiseen tähtäävä osa projektia aloitettiin yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun tekstiilikonservoinnin koulutusohjelman kanssa vuonna 2012. Tämänhetkistä vuosikurssia edeltävä vuosikurssi oli Izmirissä kolme kertaa kuukauden kerrallaan. Alun perin kolmevuotiseksi ajateltu projekti sai lisärahoituksen ansiosta jatkoa, ja nykyiset tekstiilikonservoinnin opiskelijat ovat olleet paikan päällä tähän mennessä yhteensä kaksi kuukautta, edellisen kerran syyskuussa 2018. Projektia on näillä näkymin jäljellä vielä ainakin yksi kuukausi. Projektin ohjaajina ovat toimineet tekstiilikonservoinnin lehtori **Anna Häkäri** ja tekstiilikonservattori **Tarja Bennett**. Anna Häkäri ja edellinen ryhmä teki suuren pohjatyon. He luettelivat ja numeroivat tekstiilit, tekivät niille pikaisen kuntokartoituksen ja pintapuhdistuksen imuroimalla sekä pakkasivat tekstiilit hyvin odottamaan tulevia toimenpiteitä. Tekstiilit varastoitettiin erään restauroidun synagogan kylkeen perustettuun väliaikaiseen tekstiilivarastoon. Israelissa asu-

Tooramantteleita odottamassa konservointia.

va juutalaisuuden asiantuntija jaotteli tekstiilit prioriteettiryhmiin niiden merkityksen perusteella. Tämän mukaan tekstiilijoukosta on valittu sellaisia tekstiileitä, jotka halutaan konservoitaviksi ja mahdollisesti myöhemmin esille – kaikkien yli kolmensadan tekstiilin konservointiin ei tietenkään ole aikaa eikä resursseja.

Näitä Izmirin juutalaisyhteisön tekstiilejä on nyt konservoitu kahden tekstiilikonservattoriopiskelijavuosikurssin voimin, ja tähän mennessä konservoituja tekstiilejä on lähemmäs kolmekymmentä. Projekti jatkuu vielä ainakin vuonna 2019, jolloin saadaan toivon mukaan taas muutama uusi tekstiili kuntoon.

Tekstiilien erityispiirteet ja konservointi

Izmir-projektin puitteissa on luetteloitujen ja läpikäytyjen yli kolmensadan tekstiilin kokonaisuuteen kuuluu useita erilaisia tekstiilityyppisiä. Näistä yksi tavallisimmista on arkinverhot. Arkki on kaappi, jossa säilytetään toorakääröjä, juutalaisten pyhiä kirjoituksia. Arkinverhoa pidetään kaapin ovien edessä. Myös lukupulpetin peitteet ja toorakääröjen ympärille asetettavat tooramanttelit ovat yleisiä tekstiilityyppisiä. Lisäksi kokoelmaan kuuluu esimerkiksi toorakääröjen käärinnauhjoja, ympärileikkausliinoja sekä niin kutsuttuja tallit-rukoushuiveja.

Emma Hartikka

Runsaalla osmanikirjonnalla koristeltu arkinverho. Silkkisatiininen pohjakangas on pahasti vaurioitunut.

Yhteisön tekstiilit ovat historiallisesti ja kulttuurillisesti hyvin kerroksellisia. Monet niistä ovat yhteisön jäsenten lahjoituksia synagogalle esimerkiksi läheisen kuoleman muistoksi, syntymän siunaamiseksi tai häiden juhlistamiseksi. Tekstiilit on usein valmistettu kodin vanhoista arvotekstiileistä, esimerkiksi hääpuvusta, juhla-mekosta, päiväpeitosta tai tyynynpäälisistä, ja niiden päälle on tavallisesti ommeltu hepreankielinen muistokirjoitus. Alkuperäisen tekstiilin vanhat saumat saattavatkin olla yhä näkyvissä uuden tekstiilin, esimerkiksi arkinverhon, pinnassa. Tällöin niistä voi olla mahdollista päätellä, mikä tekstiili alun perin on ollut kyseessä. Kerrok-

sellisuuden takia tekstiilien tarkkaa ikää ei ole aina helppo määrittää. Hepreankielisten muistokirjoitusten perusteella lahjoitusajankohdat ovat pääasiassa 1800-luvun loppupuoli ja 1900-luvun alku, mutta alkuperäiset tekstiilit saattavat olla paljonkin vanhempia. Useat kokoelman tekstiileistä on koristeltu rikkaalla metallilankakirjonnalla, jota kutsutaan myöhäiseksi osmanikirjonnaksi (engl. ottoman embroidery). Sille tunnusomaista ovat samettiselle tai satiinisidoksiselle pohjakankaalle metallilangoin kirjoitetut erilaiset köynnös-, kukka- ja nauhaornameetit. (Juhász 2002: 220; Krody 2016:177–178.) Tyyli oli voimissaan erityisesti 1700-luvun puolivälistä eteen-

päin sekä koko 1800-luvun, ja se sai runsaasti vaikutteita eurooppalaisista barokki- ja rokokootyyleistä. (Bilagi & Zanbak 2012: 39.) Kokoelma sisältää monia muunkin tyyppisiä tekstiilejä, kuten silkkikirjontaa, brokadeja, damasteja ja kudottuja mattoja.

Osa tekstiileistä on kohtuullisen hyvässä kunnossa, mutta osa hyvinkin hauraita ja vaurioituneita pahasti esimerkiksi tuhoutuneen synagogan raunioissa lojuessaan. Tyypillisiä vaurioita ovat erilaiset vesi- ja valovauriot, tuhohyönteisten aiheuttamat ongelmat, käytön seurauksena syntyneet kulumat ja vauriot, lika, pöly ja tahrat sekä esimerkiksi huonojen ripustussysteemien aiheuttamat venymät. Työtilat, joissa konservointitoimenpiteet on suoritettu, sijaitsevat paikallisessa yliopistossa (Izmir University of Economics). Dokumentointi ja valokuvaus koko prosessin ajan ovat tietenkin tärkeä osa työtä. Myös pintapuhdistus tehdään aina, useimmiten imuroiden ja tarvittaessa myös konservointisienellä. Lisäksi erilaisiin toimenpiteisiin

▼▼
Konservointitoimenpiteitä suunniteltaessa pitää ottaa huomioon se, että ollaan tekemisissä uskonnollisten tekstiilien kanssa.

on kuulunut mm. metallilankojen puhdistusta, vesipesua, paikallista tahrannoistoa, suoristusta kosteuskäsittelyllä, irronneiden osien kiinnitystä ommellen tai liimaten, vaurioiden tukemista tukipistoin tukikankaalle sekä uusien ripustusjärjestelmien ja vuorien ompelamista tarvittaessa.

Konservointitoimenpiteitä suunniteltaessa pitää ottaa huomioon se, että ollaan tekemisissä uskonnollisten tekstiilien kanssa. Tämä vaatii eettistä pohdintaa siitä, miten tekstiilejä käsitellään tarpeeksi kunnioittavasti ja miten otetaan huomioon toimenpiteisiin mahdollisesti vaikuttavat juutalaiset säädökset. Esimerkiksi pellavaa ja villaa ei saa näiden säännösten mukaan yhdistää, mikä vaikuttaa tukimateriaalien valintaan. (Morris & Brooks 2007: 246.) Tekstiilien hengellinen ulottuvuus tuo oman kiehtovan lisänsä konservointityöhön ja siihen liittyvään ongelmanratkaisuun.

Tapausesimerkki: tooramanttelin helma

Yksi Izmirissä konservoiduista tekstiileistä on neliskulmainen tasotekstiili, joka on kooltaan hiukan alle metrin suuntaansa. Tekstiilin päällipuolella on punaisista, valkoisista ja vihreistä satiinitilkuista rakentuva intarsiakuvio, jota koristaa rikkaat metallilankakirjonnat ja reunojen metallilankahapsut. Satiinitilkkujen loimi on paksumpaa puuvillaa ja kude hyvin ohutta silkkikuitua. Tekstiilissä on vihreä satiinisidoksinen puuvillavuori. Intarsian päälle on ommeltu musta samettineliö, johon on metallilangalla kirjailtu heprealainen omistuskirjoitus. Todennäköisesti tekstiili on ollut tooramanttelin (tekstiili, jonka sisällä toorakääröä säilytetään) helma, jonka pyöreä yläosa on jossain vaiheessa irronnut tai irrotettu. Tekstiili on lahjoitettu synagogalle luultavasti 1800-luvun loppupuolella tai 1900-luvun alussa, mutta itse pohjatekstiili on selvästi vanhempi. Alkuperäinen tekstiili on saattanut olla esimerkiksi tyynynpäällinen tai

▼▼
Tyypillisiä vaurioita ovat erilaiset vesi- ja valovauriot, tuhohyönteisten aiheuttamat ongelmat, käytön seurauksena syntyneet kulumat ja vauriot, lika, pöly ja tahrat sekä esimerkiksi huonojen ripustussysteemien aiheuttamat venymät.

kantoliina, jollaisia ottomaaniaikaisessa Turkissa käärittiin tavaroiden ympärille niiden säilyttämistä tai kantamista varten. Todella mielenkiintoinen tekstiilin tekee ajallisen kerroksellisuuden lisäksi myös sen kulttuurillinen kerroksellisuus: pohjatekstiilissä on myös arabialaisia, islamiin viittavia kirjaimia, ja näiden päälle on ommeltu hepreankielinen omistuskirjoitus. Kokonaisuuden tekstiilit ovat jaettu prioriteettiluokkiin merkittävyytensä mukaan, ja tämä tekstiili kuuluu ensimmäiseen prioriteettiluokkaan.

Tekstiilin konservointi aloitettiin tammikuussa 2018, ja sitä jatkettiin saman vuoden syyskuussa. Konservoinnin suorittivat tekstiilikonservoinnin opiskelijat **Arja Jokiaho** ja **Emma Hartikka** ohjaajinaan tekstiilikonservoinnin lehtori Anna Häkäri ja tekstiilikonservattori Tarja Bennett. Tekstiili

oli hyvin huonossa kunnossa ja erittäin hauras. Se oli likainen ja ryppyinen, ja osia metallilankakirjonnasta oli purkautunut. Siellä täällä oli tuhohyönteisten tekemiä reikiä ja runsaasti niiden jätöksiä. Myös vuori oli haperunut ja osittain repeytynyt. Pahin ongelma oli kuitenkin se, että intarsian satiinikankaiden silkkikude oli monesta kohdasta lähes kokonaan hävinnyt ja jättänyt puuvillaloimet paljaaksi. Erityisesti reunoissa, missä vauriot olivat vakavimpia, paljaaksi jääneet puuvillaloimet olivat menneet pahasti sekaisin ja sotkeutuneet myös reunan metallilankahapsun kanssa.

Tekstiilin konservointi aloitettiin huolellisella pintapuhdistuksella, joka tehtiin aluksi imuroimalla imurointiverkon lävitse, ja sitten vuorikangas puhdistettiin vielä Alron-sienellä. Likaa lähti paljon, ja erityisesti vuorin

Tooramanttelin vaurioiden tukemista.

Arja Jokiaho.

Arja Jokiaho.

Tekstiili ennen konservointia edestä.

Tekstiili konservoinnin jälkeen edestä.

ja päällikankaan välistä paljastui valtava hyönteisvainajien armeija. Metallilankojenkin pintapuhdistusta testattiin kostutetulla pumpulipuikolla, mutta koska likaa ei lähtenyt juurikaan ja metallilangat olivat osittain hyvin kuluneita, sitä päätettiin olla jatkamatta. Erityisen työläs ja aikaa vievä toimenpide oli reunojen sotkuisen loimilankojen selvittäminen. Katkenneet loimilangat ja niihin sotkeutunut metallinen reunahapsu mutkistivat asiaa entisestään. Kun reunat oli saatu suurin piirtein järjestettyä, koko tekstiili suoristettiin kosteuskäsittelyllä. Ensin sen annettiin hitaasti kostua puoliläpäisevän Sympatex®-kalvon läpi hauteessa, jonka jälkeen se pingotettiin suoraksi pehmeälle alustalle. Tämän jälkeen voitiin aloittaa tekstiilin vauriokohtien tukeminen, toinen hyvin aikaa vievä työvaihe. Tämä suoritettiin asettamalla vauriokohtien alle vuorin väliin sopivan väristä tukikangasta ja kiinnittämällä irtonaiset loimilangat siihen sidepistoin. Vauriokohtia kyllä riitti! Myös irtonaiset metallilangat ommeltiin paikoilleen pienillä kiinnittävillä pistoilla. Koska

vanha vuori oli todella haurastunut ja rikkonainen, se päätettiin suojata jo ajankin säästämisen vuoksi ompelemalla päälle uusi vuori. Siksi vain pahimmat vauriot vanhassa vuorissa tuettiin, jotta ne pysyvät turvallisesti paikoillaan uuden vuorin alla.

Lopuksi tekstiili pakattiin hyvin odottamaan esillepääsyä. Sen konservointiin kului kahdelta opiskelijalta yhteensä noin 544 tuntia. Kun Izmiriin suunniteltu juutalainen kulttuurikeskus ja museo joskus valmistuvat, tämä kiinnostava ja kaunis tekstiili varmasti ansaitsee tulla sinne esille muidenkin ihailtavaksi. Ensi vuonna Izmir-projekti jatkuu taas uusien tekstiilien parissa.

Kirjoittaja on tekstiilikonservoinnin opiskelija.

Lähteet:

Bilgi, Hülya & Zanbak, Idil 2012. *Skill of the Hand, Delight of the Eye. Ottoman Embroideries in the Sadberk Hanım Museum Collection. Istanbul: Sadberk Hanım Museum.*

Kordy, Sumru 2016. *Ottoman Turkish Embroidery. Gillian Vogelsan-Eastwood, ed. Encyclopedia of Embroidery of the Arab World. London: Bloomsbury Academic. 168-184.*

Morris, Bernice & Brooks, Mary M. 2007. *Jewish ceremonial textiles and the Torah: exploring conservation practices in relation to ritual textiles associated with holy texts. Maria Hayward & Elizabeth Kramer, eds. Textiles and Text: Re-establishing the Links between Archival and Object-Based Research. Postprints of the Third AHRC Research Centre for Textile Conservation and Textile Studies Conference, 2006. London: Archetype. 244-248.*

Juhasz, Esther 2002. *Material culture. Reeva Spector Simon, Michael Menachem Laskier & Sara Reguer, eds. The Jews of the Middle East and North Africa in Modern Times. New York: Columbia University Press. 205-223.*

Diarna 2017: *Jewish Quarter, Izmir, Turkey. http://archive.diarna.org/site/detail/public/1859/ (Luettu: 16.10.2018)*

Izmir Jewish Heritage. <http://www.izmir-jewishheritage.com/> (Luettu: 16.10.2018)

Museoiden Hankintakeskus on yli 30 vuoden ajan palvellut ututterasti niin museoita, arkistoja, konservointilaitoksia kuin oppilaitoksiakin, yksityisiä asiakkaita unohtamatta. Konservattorit Anna Aaltonen ja Ilona Osara auttavat sinua MH-Keskuksessa kaikissa tuotteisiin ja paperikonservointiin liittyvissä kysymyksissä.

OPINNÄYTETYÖKOHTENA HEMULIN TÄDIN PÄÄ

TEKSTI JA KUVAT **ARMI TERHEMÄÄ**

Kohde ennen konservointia.

Hemulin tädin pää on Teatterimuseon kokoelmiin kuuluva teatterinaamio, joka kuuluu maailman ensimmäisen muumiteatteriproduktion, Svenska Teaternin Mumintrollet och kometen (1949), alkuperäiseen puvustukseen. Kohde on ainoa tallella oleva naamio kyseisestä esityksestä, joten sitä voidaan pitää kulttuurihistoriallisena aarteena.

Naamion rakenne ja muoto on tehty useista voimaperikerroksista. Ulkopuolella on kermanvaalea maalipinta, sisäpuoli on vuorattu voimaperillä ja paikoitellen sen alla on selluloosamassaa pehmusteena. Naamiossa on muutamia verkkokankailla peitettyjä ilma- ja kuuloaukkoja sekä kaksi verkoin peitet-

tyä silmää. Naamion sisä- ja ulkopinnoilla oli runsaasti mekaanisia vaurioita. Lisäksi naamion rakenteessa oli isompia vaurioita, kuten painaumat leuan ja niskan kohdalla.

Naamio ei konservointiin tullessaan ollut aivan alkuperäisessä asussaan. Historiansa aikana naamio on muutettu hemulista muumiksi. Alun perin naamio on ollut väriltään violetti, eikä sillä ole ollut korvia, koska hemuleilla niitä ei ole. Korvat oli valmistettu vaahdotuovista, jotka oli kiinnitetty paikoilleen ilmastointiteipillä. Silmätkään eivät ole alkuperäiset, vaan aikaisemmin naamiossa oli yksi iso aukko, josta näyttelijän silmät ja otsa näkyivät. Myös leuan painauma on saattanut

olla haluttu muutos naamioon.

Konservoinnin tavoitteeksi sovittiin yhdessä Teatterimuseon kanssa naamion kunnon stabiloiminen, eli konservoinnilla pyrittiin pysäyttämään kohteen hajoaminen ja saattamaan se ehjemmän näköiseksi. Konservointisuunnitelmaa tehdessä tuli pohtia myös ulkomuodon mahdollisen palauttamisen astetta. Tämän projektin ja aikataulun puitteissa ei ollut mahdollista palauttaa naamion ulkomuotoa kokonaan, joten palauttamisen toimenpiteet rajattiin siten, että ne sopivat stabiloimisen periaatteeseen. Tämä tarkoitti käytännössä korvien poistoa, koska ne olivat valmiiksi irtoamispisteessä, sekä painautuneen leuan suoristamista.

▼▼
Suoristaminen päätettiin toteuttaa ns. kosteus-sandwich-menetelmällä.

Kermanvaalea väri ja verkkosilmät päätettiin toistaiseksi jättää, sillä ne olivat verrattain hyvässä kunnossa.

Suoritettuihin konservointitoimenpiteisiin kuuluivat muun muassa maalipinnan puhdistaminen salivalla, maalinkinnitys Lascaux'n Medium Für Konsolidierung-aineella, sisäpuolen repsottavien voimaperikerrosten kiinnitys vehnätrikkelysliisterillä ja repeämien paikkaaminen japaninpaperilla sekä korvien ja teippien mekaaninen irrotus ja liimojen poisto tolueenilla.

Haastavin ja työläin toimenpide naamiossa oli rakenteen muodon palauttaminen eli leuan ja niskan suoristaminen. Erityistä haastetta tehtävään toi kohteen kolmiulotteisuus. Suoristaminen päätettiin toteuttaa ns. kosteus-sandwich-menetelmällä. Kostutukseen käytettiin märkiä lakanoita, jotka eristettiin itse kohteesta Hollytexillä ja Sympatexilla. Sandwichin toinen puoli asetettiin leuan ulkopuolelle ja toinen puoli leuan sisäpuolelle. Sandwich peitettiin muovikelmulla, jotta kankaan kosteus ei haihtuisi. Naamio oli kostutuksen ajan ylösalaisin. Kuonon sisäpuoli täytettiin tekstiileillä suoristavaksi paineeksi. Alkuun epäilytti, miten naamion rakenne maali- ja voimaperikerroksineen kestäisi kosteutta ja painetta, mutta leuan rakenne pehmeni tasaisesti. Aina kun leuka antoi enemmän periksi, tungettiin naamion sisälle lisää tekstiilejä paineeksi. Sandwichissa naamio oli reilun viiden tunnin ajan, mutta suorituksen jälkeen kosteus-sandwich otettiin pois, mutta tekstiilit jätettiin naamion sisälle muutamaksi päiväksi, jotta leuka kuivuisi haluttuun asentoon.

Suorituksen jälkeen leuka tuettiin sisäpuolelta vielä TerArchive-pellavapaperilla, joka kiinnitettiin paikoilleen paksulla vehnätrikkelysliisterillä. Niskan suoristaminen suoritettiin samalla tavalla, ensin suoristus kosteus-sandwichissä ja sen jälkeen tukeminen TerArchive-paperilla. Suorituksen jälkeen niska kuitenkin lähti palautumaan taittuneeseen asentonsa.

Konservoinnin jälkeen naamio on haasteista huolimatta ehjempi ja siistimmän näköinen, joten lopputulokseen voi olla tyytyväinen. Tällä hetkellä naamion ulkomuoto on jonkinlaisessa välitilassa, se ei ole oikein muumi eikä hemulikaan. Toivottavasti naamion työstämistä on myöhemmin mahdollista jatkaa maalipinnan ja silmien poistamisella.

Kirjoittaja on kesäkuussa 2018 valmistunut paperikonservattori (AMK) ja työskentelee tällä hetkellä Teatterimuseossa näyttelyvalvojana.

Niska suoristumassa kosteus-sandwichissa. Tueksi naamion sisään laitettiin muoviputki, jonka toinen pää oli kuonon tukitäyteitä vasten ja toinen pää painoi niskan reunaan vasten, välissä tekstiilejä tukemassa.

Kohde konservoinnin jälkeen. Leuan suoristamisen seurauksena naamio ei pysynyt enää pystyssä ilman tukea pyöreämmän leuan vuoksi, joten kuvauksessa käytettiin tupakkapaperia naamion tukena

NYKYTAITEEN MONINAISET MATERIAALIT

TEKSTI NINA KESTILÄ

Konservaattoriksi opiskellessani mietin usein kuinka eri tavalla kuvataiteilijat, käsityöläiset ja rakentajat suhtautuvat työhönsä verrattuna konservaattoreihin, vaikka työn kohteena on sama ihmisen tekemä esine. Tekijälle ainakin taiteen kohdalla monet materiaaliin ja tekniikkaan liittyvät osin aineettomatkin seikat voivat olla ensiarvoisen tärkeitä,

konservoinnin puolella keskitytään materiaalien tutkimiseen ja säilyttämiseen varsinkin erilaisista lähtökohdista. Kuvataiteessa materiaa ei ole pelkästään materiaa, vaan sen avulla pyritään saattamaan aineettomia asioita näkyväan muotoon.

Haastateltavat juttuun löytyivät lähtökohtaisesti, kuvataiteilija **Mayumi Niiranen-Hisatomi** ja kuvanveistäjä **Tuija**

Heikura ovat työhuonenaapureitani, kuvataiteilija **Kaarina Kuusisto-Lukkari** kanssa keskustelemme muutoin säännöllisesti materiaaleista.

Osa taiteilijoista, kuten myös muidenkin ammattien harjoittajista, salailee tekniikoitaan ja tietämystään. Itse koen rikkaudeksi ja kaikkien etua palvelevaksi, että tietoa ja kokemuksia voi jakaa kollegoidensa kanssa.

Tuija Heikura. Nosturlandia (2005), yksityiskohta.

Mika Friman

Vastaavaa vuoropuhelua toivoisin enenevässä määrin myös kuvataiteilijoiden ja konservaattoreiden välille, se palvelisi molempien ammattikuntien etua.

Materiaalin merkitys

Rakennuskonservaattoreiden asenne ja työtavat saattavat poiketa jossain määrin muista konservaattoreista, sillä rakennusten säilytysolosuhteita ei voida optimoida ja ne ovat usein vanhasta iästään ja suojelu- tai konservointitoimista huolimatta joko alkupe- räisessä tai jossain muussa käytössä. Työ on osassa tapauksia varsinkin lähellä alkuperäisiä työskentelytapoja, rakennuksia on rakennettu ja korjattu samoilla materiaaleilla ja menetelmillä pitkään. Tiettyjen materiaalien tai rakennusosien kestoikä ei ole välttämättä ole ikuinen, eikä niiden uusiminen ongelma. Näin ainakin rakentaja on saattanut ajatella olkikattoa tehdes- sään. Aidolla ja alkuperäisellä on oma arvonsa, mutta tiettyissä tapauksissa rakennuskonservointi voi olla esimerkiksi olkikatton olkien vaihtamista uusiin, ja tässäkin tapauksessa oljet on mahdollisesti vaihdettu useammankin kerran rakennuksen valmistumisen jälkeen.

Taideteoksen kohdalla alkuperäiseen puuttuminen on ongelmallisempaa sekä materiaalien että filosofian kannalta. Taideteoksessa on vahvasti läsnä myös tekijän intentio. On oma kysymyksensä, kuinka hyvin taiteilijan intentio voi välittyä teoksen kautta, eli se kuinka hyvin teos välittää tekijänsä pyrkimyksiä. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi jonkin tunnetilan tai vaikka hiljaisuuden kuvaamista, aineettomien asioiden välittämistä tekijältä katsojalle.

Taiteilijalle materiaali ei välttämättä ole pelkästään materiaa, vaan siihen voi latautua hyvinkin paljon aineettomia asioita; teoksen materiaalin keräämiseen tai tuottamiseen voi liittyä erityinen prosessi, ja taiteilija itse päättää onko tämä oleellista vai ei. Ky-

symyksessä voi olla valmisesine, joka voi olla vaikka taiteilijan lapsuudenkodista ja muistorikkaus on osa esinettä ja oleellinen teoksen kannalta. Toinen taiteilija voi hankkia samanlaisen esi- neen kirpputorilta, sillä hänelle merkityksellistä on vain teoksen väri, muoto tai sen vanha käyttötarkoitus.

Tuija Heikura on viime vuosina yhdistänyt taiteeseensa viljelyn. Työhuoneella on korianteria kimpuissa kuivumassa, taiteilijan käsissä niistä voi rakentua installaatio. Heikura puhuu varsin asiantuntevasti mahdollisuudesta käyttää erilaisia kasvimaan kasveja rakentelumateriaalina, mihin vaikuttaa muun muassa kasvien varren rakenne ja haarautuminen. Näkökulma palstaviljelyyn on ollut ensisijaisesti taiteilijan, jolloin painotus on ollut esteettisyydessä ja kasvien käyttömahdollisuuksissa taiteen materiaaleina. Hän ei ole halunnut ostaa teoksissaan käyttämiään kasveja, vaan kasvattaa ne itse.

Mayumi Niiranen-Hisatomi on valmistunut taiteen kandidaatiksi Osakan taideyliopistosta vuonna 2006. Häntä kiinnostaa kestävyden lisäksi materiaalien eettisyys ja luonnonmukaisuus. Taiteilija on huolestunut siitä, kuinka nykytaiteen aikaa kestävämmät materiaalit ovat jätteenkierrätyksessä vielä taiteilijan kuolemankin jälkeen haitaksi ihmisille, eläimille ja luonnolle. Hän haluaisi jatkossa käyttää enenevässä määrin materiaaleja, jotka voivat palata maatumalla takaisin luonnon kiertoalkuun.

Parhaillaan Niiranen-Hisatomin tekee taidetta ryijyteknikalla, lankoja hän on värjännyt itse keräämillään kasveilla, niiden lisäksi käytössä on vanhoista vaatteista purettua kierrätyslankaa.

Materiaalien uudet käyttötarkoitukset ja uusiokäyttö

Perinteisesti ehkä ajatellaan, että taiteilijat käyttävät taidetarvikkeita, joita saa taidetarvikeliikkeistä. Totuus on

kaukana tästä. Taiteilijat ovat rautakauppojen vakioasiakkaita, löytöjä tehdään myös kirpputoreilta ja kotoa. Rakennusmateriaalit ovat käyttökelpoisia, kuitenkin niiden kestoikä lyhyys voi tulla ikävänä yllätyksenä. Myös heikko valonkesto on ikuisuuskelma, joskin se on ollut tiettyjen taidemateriaalienkin vaivana kautta aikojen. Kuvataiteilijan koulutukseen on kuulunut materiaalioppi, mutta se vaihtelee eri kouluissa ja pitäytyy aika paljon perinteisissä taidemateriaaleissa. On paljon taiteilijan oman kiinnostuksen varassa selvillä käyttämiensä nykymateriaalien ominaisuuksia.

Kaarina Kuusisto-Lukkari maalaa parhaillaan akvarelleja vanulapuille, pieni pyöreä muoto kiehtoo. Ne eivät ole paperia, mutta puhdasta puuvillaa ja imevät miellyttävän näköisellä tavalla vesiväriä itseensä. Hän on käyttänyt paljon ei perinteisiä materiaaleja tuotannossaan kristalleista patasuteihin. "Materiaalin kestävyys näyttää jonkinlaista osaa teoksissani ja mietin toki parasta mahdollista ratkaisua kestävydenkin kannalta. Toisaalta olen aika epäortodoksi näissä asioissa, sillä voin surutta lyödä vanhoja keramiikkateoksiani vasaralla hajalle, jos ne lojuvat nurkissa vuosikausia. Käytän sumeilematta vanhoja teoksia uudessa työssä materiaalina, mikäli se onnistuu", taiteilija kuvaa luomisprosessiaan. Aineen taidemuseon kokoelmiin hankitussa kanta-aottavassa teoksessa Tuhat turhaa kuolemaa (2015) Kuusisto-Lukkari halusi tehdä katosta laskeutuvia todella suuria punaisia hirttoköysiä. Pohdinnan jälkeen hän päätyi sisäkköysiin, jotka pystyi värjäämään punaisella petsillä.

On melko yleistä, että taiteilija käyttää vanhoja teoksiaan uusien teosten materiaalina. Myös Tuija Heikuran installaatioiden materiaalit päätyvät usein seuraaviin teoksiin.

Heikuralla materiaalien mahdollisuudet ovat löytäneet omien kokeilujen pohjalta. Hän on valmistunut Kankaanpään taidekoulusta vuonna 1999, missä taideopinnoissa painottuivat

perinteiset veistomateriaalit kuten kivi, betoni, pronssi ja kipsi. Valmistuksen jälkeen tuotanto on painottunut suurikokoisiin installaatioihin, joissa materiaali on osa teoksen sisältöä. Osin tämänkin takia hänen käyttämiensä materiaalien ja tekniikoiden skaala on varsin laaja.

Hetkellisistä installaatioista poiketen julkisen taiteen kohdalla täytyy miettiä myös teosten kestävyttä. Kestävyttä ajatellessa hän pyrkii esimerkiksi välttämään liimojen käyttöä.

Heikuran ensimmäinen julkinen teos oli Nosturlandia (2003), se sijaitsi Oulussa Toppilan yläasteen ja lukion tiloissa, mutta on tilamuutosten takia sittemmin siirretty varastoon. Moniosainen installaatio koostui legoseinästä ja nostokurkien puomirakenteista ilmatilassa. Tätä työtä varten Heikura kehitti tekniikan, jossa balsa puuta on päällystetty upottamalla siihen lasinuppineuloja ja priikkoja.

Heikura kertoo, että hänen työstään kuluu iso aika materiaalien hankintaa suunniteltaessa. Ne eivät todellakaan ole tilattavissa yhdestä ja samasta paikasta, vaan sopivien materiaalien hankinta on vaatinut paljon selvittelyä. Esimerkiksi nuppineuloja voi löytää melko helposti, ongelman aiheuttaakin se, kun teokseen tarvitaan tietyn värisiä 30-40 000 kappaletta. Lopulta löytyi firma, josta voi tilata nuppineuloja 10 000 kappaleen erissä. Legoja hän tilasi Tanskasta, sillä määrä ja väri olivat sellaisia, ettei teosmateriaalia voinut hankkia Suomesta.

Myös Kuusisto-Lukkari on käyttänyt legoja materiaalina, lähtökohta ja lopputulos kuitenkin poikkeavat täysin Heikuran teoksesta. ”Joskus teokseni lähtee liikkeelle mielenkiintoisesta materiaalista, kuten Joka Pojan DNA ketju (2014) missä käytin Legon Bio-nicle -sarjan paloja. Niiden mielenkiintoiset liitosmahdollisuudet ja kirkaat värit inspiroivat teosta”, Kaarina Kuusisto-Lukkari kertoo. Teos siis on legopalikoista rakennettu dna-ketju ja on ostettu Jenny ja Antti Wihurin rahaston kokoelmiin.

Materiaalien muutos ja sen hallinta

Jokaisessa materiaalissa on hyvät ja huonot puolensa. Keramiikka on erittäin vakaa materiaali, mutta valmistusprosessissa on omat haasteensa myös ammattilaiselle. Kaarina Kuusisto-Lukkari on valmistunut Kuopion käsi- ja taideteollisuusopistosta vuonna 1986 keraamikkaesinesuunnittelijaksi. Opinnot sisälsivät keramiikan materiaalioppia ja hänellä on pitkä ura takana keraamikkona sekä keramiikan opettajana, mutta silti hän kokee välillä turhautumista keramiikan parissa. ”Keramiikassa on monia teknisiä vaiheita jotka voivat mennä pieleen. Esimerkiksi poltto, johon voi loppupeleissä vaikuttaa aika vähän. Minun kohdallani ainakin keramiikkateos on pitkälti ”uunin armoilla” eli lopullisessa poltossa voi tapahtua jotain harmittavaa särkyä tai värin muutosta tai jotain hallitsematonta, joka pahimmassa tapauksessa tuhoaa koko työn”.

Väittäisin, ettei ulkopuolinen pysty aina sanomaan teknisistä ratkaisuista tai jopa virheiltä näyttäviltä asioista, onko teko tarkoituksellinen vai ei, merkityksellinen tai merkityksetön. Taide valmistetaan pelkästään katseltavaksi ja tätä kautta koettavaksi, tämän takia taiteelle ei aina asetaudu käsityön kaltaisia vaateita kestävydestä. Puuveistokselle riittää, että se pysyy koossa, tekninen toteutus voi olla täysin toista kuin esimerkiksi samasta materiaalista valmistetulla tuotilla, jonka täytyy kestää päivittäistä käyttöä. Taiteilija voi esimerkiksi tarkoituksella käyttää halkeillutta puuta, koska haluaa teokseen rouheutta, tai sitten hän tekee puuveistoksen ajatuksenaan, että kuivessaan puu voi ja saa halkeilla hallitsemattomasti. Toki sekin on mahdollista, että tarkoituksena on ollut mahdollisimman siloinen pinta, halkeama ei todellakaan ole kaivattu, ja se saattaa taiteilijan itsensä mielestä jopa pilata teoksen. Teos kuitenkin valmistuu sisältäen halkea-

man, sillä teoksen tekemiseen on nähty jo niin kova vaiva.

Näistä asioista taiteilijat keskustelevat yleensä vain keskenään ja jo taideopiskeluaikoina saatettiinkin vitsinä heittää jos jokin asia ei mennyt suunnitelmien mukaan. ”Sanon että juuri tätä minä hain, tämä on tehty näin tarkoituksella”. Toisinaan prosessissa jätetään sattumalle sijaa tarkoituksella, taiteilija saattaa laittaa jonkin prosessin alkuun ja jää seuraamaan, kuinka se etenee. Esimerkiksi jos joku materiaali jätetään luonnon armoille, taiteilija odottaa muutosta tapahtuvan, mutta ei pysty vaikuttamaan siihen.

Niiranen-Hisatomi havainnoi konkreettisesti, kuinka kaikki on jatkuvassa muutoksen tilassa. Hän on kasvattanut itse pellavaa siemenistä, korjannut sadon ja käsitellyt pellavat pyrkimyksenä tehdä siitä lankaa ja kutoa kankaaksi. Lopulta käsissä on itse alusta asti tehty maalaus pohja.

Hän tunnistaa maalaamisen ongelmat säilyvyyden kannalta, muttei ainakaan toistaiseksi aio luopua akryyllillä maalaamisesta, sillä se on oleellinen osa hänen taiteellista ilmaisuaan. Sen rinnalla hän kuitenkin aktiivisesti tutustuu uusiin, tai oikeastaan vanhoihin, ekologisiiin ja kestävämpiin tapoihin tehdä taidetta.

Niiranen-Hisatomi on esimerkiksi opiskellut Japanissa urushi-tekniikkaa. Hän vierastaa japaninlakka-termiä, sillä se on käsitteenä niin löysä, että voi sisältää kaikkea mahdollista. Hän itse arvostaa vanhaa perinnettä ja haluaa käyttää urushi-nimitystä. Sillä on perinteisesti Japanissa käsitelty puuasioita vedenkestäviksi ja korjaamiseksi. Urushilla voi myös muun muassa korjata keramiikkaa sekä kullata.

Newgrange Irlannissa oli tehnyt Niiranen-Hisatomiin vaikutuksen. Siellä oli ollut nähtävissä alkuperäisiä koristekuvioita, taidetta, 5200 vuoden takaa. Hän toteaa, että jos alamme kantamaan huolta ainoastaan taiteen kestävydestä, viisainta olisi työstää vain kiiveä. Se on ainut säilyvä materiaali.

Kuusisto-Lukkari ei edes halua ot-

Aineen taidemuseo

Kaarina Kuusisto-Lukkari. Tuhat turhaa kuolemaa (2015).

taa kantaa taiteen säilyvyyteen tai säilyvyyden tarpeellisuuteen, sillä nykytaide on niin monimuotoista. Heikuran mielestä edellytys säilyvyydestä riippuu teoksen sisällöstä ja julkisen taiteen kohdalla siitä, haluaako tilaaja kestävän teoksen. Nykyisin hän esimerkiksi luonnonmateriaaleista tehtyjen ulos sijoitettavien teosten kohdalla voidaan sopimuksissa määrittellä kestoikä, sillä sekä taiteilijalle että tilaajalle on selvää, että teos ei ole pysyvä. Hänestä sekä kestäväillä että väliaikaisilla teoksilla on paikkansa nykytaiteessa.

Nykytaiteen konservoinnista

Kokoelmiin päätyessään teokset siirtyvät osaksi konservattoreiden työkenttää. Käytössä olevat materiaalit yhdistelmineen sekä tekniikat ovat niin moninaiset, etteivät konservattorit pysty varmaan edes kuvittelemaan mitä kaikkea heidän työpöydilleen saattaa tulevaisuudessa päätyä. Uskoisin myös kaikenkattavan koulutuksen olevan lähes mahdotonta, etenkin kun vanhojen materiaalien rinnalle syntyy jatku-

vasti esimerkiksi uusia rakennusmateriaaleja, jotka usein päätyvät myös taiteilijoiden käyttöön.

Konservattorinkin työtä helpottaisi, jos käytännöksi vakiintuisi pyytää taiteilijalta tietoja hankitusta teoksesta. Asia on ollut ajankohtainen taiteilijoiden piirissä julkisen taiteen hankinnan kasvaessa. Koulutuksissa on korostettu, kuinka tärkeää on dokumentoida työvaiheita, merkitä muistiin käytetyt materiaalit sekä tehdä teokselle huolto-, korjaus- ja mahdollisesti myös ripustusohje.

Kaikki taidetta hankkivat tahot eivät tietoja kysele, mutta esimerkiksi Kuusisto-Lukkari kertoo liittäneensä pyytämättä teostensa mukaan tietoja materiaaleista ja ohjeita säilytyksestä. Esimerkiksi Joka Pojan DNA ketjun muotoa saa muokata, koska sen idea on juuri osien liikuteltavuus jolloin teos ”elää”.

Tuija Heikura kertoo, että Nosturlandia teosta tehdessään hän oli prosessin eri vaiheissa yhteydessä konservattoriin. He olivat keskustelleet esimerkiksi mitä liimaa olisi suositeltavaa teoksessa käyttää. Taiteilija kuitenkin totesi suositusten mukaisen Museoiden hankintakeskuksesta tilaamansa liiman epäsovivaksi käytettävälle materiaaleille ja päätyi käyttämään Erikeeperiä, eikä konservattoriin pitänyt valintaa huonona. Heikura oli myös neuvonut ja näyttänyt, kuinka nuppineulatekniikkaa korjataan, ja tehnyt teokselle todella tarkat huolto- ja korjausohjeet sekä ripustuskartan. Tästä huolimatta hänen puoleensa käännettiin useita kertoja teoksen tiimoilta.

Mayumi Niiranen-Hisatomi muistellee Oulun Taidemuseon olleen erittäin kiinnostunut kokoelmiin hankitun teosten materiaaleista, Suomen Kulttuurirahaston Kainuun rahasto ei puolestaan tietoja pyytänyt. Taiteilijalla kuitenkin on varastossa pari keramiikkaosaa, jos Kainuun rahaston Vuokatin urheilutaloon hankkima teos Elon kirjon ylistyslaulu (2015) tulevaisuudessa kohtaa ilkeävaltaa ja osia menee rikki.

Niiranen-Hisatomi kuitenkin katsoo, että myyntivaiheessa teos lähtee hänen käsistään ja on muiden vastuulla. Taiteilija ei voi tietää eikä hänellä ole siihen velvollisuuttakaan, kuinka hänen teostaan kohdellaan myyntihetken jälkeen. Hän on sitä mieltä, että hyväksi katsottu taide tulee säilymään joka tapauksessa, vaikka se vaihtaisi omistajaakin. Taiteilijan kuoleman jälkeenkin, jos hänen tuotantonsa on hyvää, se halutaan ja pyritään säilyttämään.

Heikura toteaa, ettei kaikkiin materiaalivalintoihin pysty edes itse vaikuttamaan. Esimerkiksi Vaalan kouluksukseen sijoitetussa seinäinstallaatiossa Tähdellistä (2015) kunta vastasi teoksen kiinnittämisestä seinään, eikä Heikuralla ole tietoa mitä liimoja silloin

on käytetty. Kyseisen teoksen yhteydessä ei myöskään pyydetty tietoa materiaalista tai huolto-ohjetta.

Niiranen-Hisatomi arvelee, että kun öljyvärimaalaus tuli käyttöön, taiteilijat eivät ajatelleet niinkään öljyväreiden ja tekniikan kestoikää, vaan olivat ensisijaisesti kiinnostuneita uudesta tekniikasta ja sen käyttömahdollisuuksista. Taiteilijat eivät silloin eivätkä välttämättä nykyäänkään ajattele materiaalien säilymistä, ja tänä päivänä kankaalle maalatut öljyvärimaalaukset työllistivät konservattoreita. Eli sekä vanhan että uuden taiteen säilyminen on paljolti konservattoreiden ja kehittyvän tekniikan varassa. Niiranen-Hisatomi uskoo, että esimerkiksi akryylimaalauksen konservointi yleis-

tyy ja kehittyä ajan myötä.

Hän kuitenkin tuo esille myös huolen siitä, joutuuko maalausta katsoessaan miettimään ”Onko alkuperäisen taiteilijan kädenjälki enää ollenkaan näkyvässä?”. Konservoinnin, korjaamisen taikka suoranaisten uudelleenmaalaamisen jälkeen ei välttämättä enää ole. Hän ei ole varma, onko löytynyt täysin alkuperäistä vastaava värisävy, ainakaan siveltimenvedot eivät ole enää alkuperäisen taiteilijan.

Kirjoittaja on koulutukseltaan kuvataiteilija sekä rakennuskonservattori. Taiteilijantyön ohessa hän myös opettaa taidetta ja kirjoittaa taiteesta.

MEHTO
Insinööritoimisto Lauri Mehto Oy

EETTINEN MUISTILISTA

VICTORIA & ALBERT – MUSEON KONSERVANTIOSASTON MUKAAN (1994, 2004)

A. Miksi toimintaa tarvitaan?

B. Olenko konsultoinut kaikkia olemassa olevia dokumentteja?

C. Olenko konsultoinut sidosryhmiä, vertaisia, muita asiantuntijoita?

D. Olenko harkinnut ja punninnut kaikkia esineen identiteettiin ja merkitykseen liittyviä tekijöitä?

E. Mitä vaihtoehtoja minulla on toiminnaksi, joka tuottaa hyväksyttävän lopputuloksen mahdollisimman vähäisellä kajoamisella?

F. Mitä vaikutuksia minun toiminnallani on identiteettiin ja merkitykseen vaikuttavien tekijöiden todisteisiin?

G. Onko minulla riittävästi tietoa ja taitoja määrittellä ja toteuttaa toimintaa?

H. Mitkä ovat jokaisen toimintatavan edut ja haitat ja miten arvioin näitä koko toiminnan ajan?

I. Voidaanko esineen käyttöä tai ympäristöä muuttaa kajoamisen sijasta?

J. Mitkä ovat toiminnan seuraukset resurssien osalta ja onko minun aikomani toiminta resurssien parasta käyttöä ja kestävä?

K. Pitääkö muuttaa olemassa olevia toimintakäytäntöjä tai kehittää uusia?

L. Kuinka toimintani vaikuttaa jatkotoimintaan?

M. Olenko ottanut huomioon esineen tulevaisuuden käytön ja sijainnin ja antanut suosituksia sen mukaisesti?

N. Ovatko kaikki toimintani täysin dokumentoituja tunnetuin ja hyväksytyin standardein?

O. Onko toimintani tuloksista saatava tieto saavutettavissa?

P. Miten määrittelen toiminnan onnistumisen, ja miten saan palautetta sidosryhmältä ja vertaisilta?

Eettisen muistilistan käyttö

Tämä eettisen pohdintojen muistilista on tarkoitettu toimimaan konservointiammatilaisen ”omatuntona”. Se herättää kysymyksiä, mutta ei välttämättä anna suoria vastauksia. Eettinen pohdinta ei ole erillinen tehtävä ja kaiken konservointityön ajan listan tulisi johtaa peruskysymyksen: ”Teenkö oikein?”

Konservointialan ammatilaisen odotetaan käyttävän koulutuksen ja kokemuksen tuomaa arvostelukykyään päättäessään mikä on järkevää ja hyväksyttävää ammatissaan. Muistilista soveltuu laajasti konservointityöhön, ei vain yksittäisen esineen kajoavaan käsittelyyn. Koko listaa tulisi käyttää toimintaa ennen, sen aikana ja jälkeen, jokainen kysymys on yhtä olennainen. Muutama määrittely on tässä paikallaan sekaannusten ja toiston välttämiseksi:

Toiminta

Toiminta on mikä tahansa prosessi, jonka konservointiammatilainen saattaa suorittaa ja joka vaikuttaa kyseessä olevaan esineeseen. Tähän kuuluu kajoava käsittely, ennaltaehkäisevä konservointi, tutkiminen, näytteidenotto ja analysointi sekä ei minkään tekeminen.

Sidosryhmä

Sidosryhmään kuuluu museon kuraattorit, muut osastot konservointi mukaan lukien, yleisö, opiskelijat, yksityiset omistajat ym.

Vertaiset

Vertaiset ovat muita konservointiammatilaisia (konservattoreita, konservointitutkijoita, konservointijohtajia ja harjoittelijoita) museon sisä- ja ulkopuolella.

Taustadokumentti on valmisteltu ja sitä säilytetään V&A:n konservointiosaston kirjastossa. Se tarjoaa muistilistan kommentoinnin ja järjestyksen nykyisen muodon taustalla. Listaa tulee uudelleenarvioida säännöllisesti.

Alkuperäinen teksti on osittain luettavissa täältä: <http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/issue-50/appendix-1/>

“LIIKA VIISAS” KUNTOON

Konservattorin haasteena 12 metriä pitkä käsikirjoitusliuska reilun sadan vuoden takaa

Käärö ennen konservointia

TEKSTI HEINI KYLLIÄINEN JA JOUNI AHMAJÄRVI

Kirjailija Algot Untolan (1868 – 1918) perikunta lahjoitti vuonna 1952 Kansalliskirjastolle (Yliopiston kirjasto) kirjailijan jäämistöstä arkistoaineistoa. Vuonna 2015 Untolan arkistoaineistoja lahjoitettiin lisää. Yksi lahjoitetuista käsikirjoituksista oli erikoinen paperikäärö, joka konservoitiin ja saatettiin tutkijoiden käytettäväksi talvella 2018.

Paperikäärö Kansalliskirjastoon

Tekijänimillään Irmari Rantamala ja Maiju Lassila paremmin tunnettu kirjailija Algot Untola oli kirjailija ja lehtimies, joka herätti teoksillaan ja lehtikirjoituksillaan keskustelua. Hänen esi-

koisteoksensa Harhama (1909) uudisti kirjallista ilmaisua ja sisälsi myös aikalaisten dekadenttia maailmankuvaa ja aktivismin ihailua kohtaan suunnattua kommentointia. Untolan teos sai osakseen kritiikkiä, millä oli vaikutusta hänen myöhempien teostensa julkaisemiseen. Kustantaja alkoi vaatia kustantajan vaatimuksiin vastentah- toisesti. Harhaman jälkeen esimerkiksi teos Liika viisas ilmestyi lyhennettynä vuonna 1915. (Tapaninen 2015)

Sata vuotta myöhemmin Untolan perikunta lahjoitti Kansalliskirjastolle Liika viisaan ensipainoksen version, johon kirjailija oli huolellisesti liimannut takaisin kaikki kustantajan vaati-

mat poistot. Versio liitettiin osaksi Kansalliskirjastossa säilytettävää Untolan arkistoa, jonka perikunta on lahjoittanut jo vuonna 1952.

Ensipainoksen kirjailijan täydentämä, tai voisi varmaan sanoa alkuperäiseen asuun palauttama versio, konservoitiin Kansalliskirjaston konservointikeskuksessa Mikkelissä. Teoksen sivuille liimatut, aikanaan poistetut liuskat, on konservoitu ja näin niiden säilyvyys sekä käytettävyys on taattu.

Liika viisaan käsikirjoituksen osan lahjoitti Kansalliskirjastolle myös kirjailijan kustantaja, jonka lahjoittama paperikäärö paljastui pitkäksi liuskaksi. Myös se annettiin Kansalliskirjaston konservattorin osaaviin käsiin.

Monialaista konservointipalvelua

Meiltä Konservointikillasta saat monipuoliset esine-, tekstiili- ja maalaustaiteen konservoinnin palvelut. Tarjoamme myös asiakkaan tarpeiden mukaan räätälöidyt museopalvelut.

Ota yhteyttä!

info@konservointikilta.fi

www.konservointikilta.fi

Sorvaajankatu 9A, Helsinki

044 240 9205 | esineet

044 776 5555 | tekstiilit

044 244 3951 | maalaukset

▼▼
Etuoikeutettu konservattori saattoi olla ensimmäinen käärön käsittelijä kirjailijan ja kustannustoimittajan jälkeen.

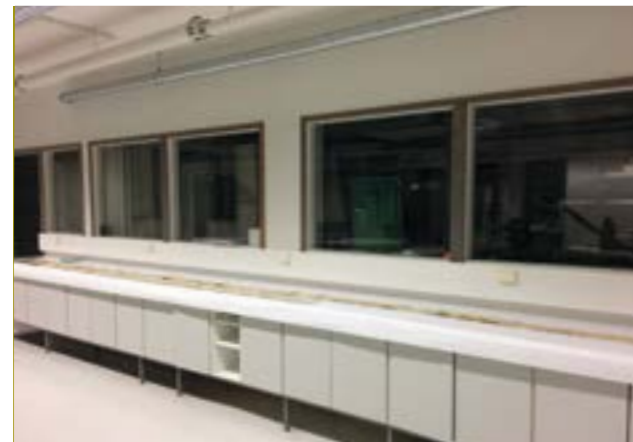
Kuntokartoitus

Kansalliskirjaston konservointikeskuksessa Mikkelissä työskentelevä konservattori Heini Kylliäinen teki käärölle kuntokartoituksen ja totesi konservointitarpeen. Hauraan käärön käsittely vaatisi suurta huolellisuutta ja varovaisuutta. Ilman konservointitoimenpiteitä se ei olisi luettavissa eikä tutkijoiden käytettävissä.

Melko tiukasti käärityt käärot oli konservointiin saapessa kooltaan noin 20 x 15 cm. Avattuna käärot paljastui 12 metriä pitkäksi tekstiliuskaksi. Teksti oli kirjoitettu erinäisille ja erikokoisille paperin palasille, jotka oli liimattu yhteen pitkäksi liuskaksi muodostaen yhtenäisen tekstin.

Konservattorille käärot tarjosi monipuolisen haasteen: liuskan molemmat reunat olivat kuluneet ja rispaantuneet, hiokemainen paperi oli hapanta, liimauskohdissa oli taitoksia ja reunoissa repeämiä, mustesotkia sekä muutamia teippikiinnityksiä. Liuska ei ollut oikaisusta suora, vaan mutkitteli hieman liimauksista johtuen.

Liiska avattuna

Konservointitoimenpiteet

Aluksi käärot avattiin ja suoritettiin. Tavoitteena oli saada teksti luettavaksi oikaisemalla taitoksia sekä paikkamalla repeämiä. Liuska oli muutamia päiviä suoritettuna lasilevyjen ja painojen alla. Liuska puhdistettiin kevyesti molemmin puolin harjalla, jonka jälkeen aloitettiin kosteutuskäsittely. Liuskaa kostutettiin osissa, kerrallaan noin 40 sentin matkalta ns. "kosteuskammiossa". Kostutetun kohdan taitokset oiottiin, repeämät paikattiin ja reunoja tuettiin tarpeen mukaan. Paikkauksessa ja tukemisessa käytettiin eripaksuista- ja sävyistä japaninpaperia (CON 10147 cream 6g, 10148 white 6g, 9277 10g). Liimana käytettiin vehnätärkkelyksen ja metyyli-selluloosan sekoitusta. Tämän jälkeen käsitelty alue laitettiin lasilevyjen ja painojen alle kuivumaan ja suoritettiin eteenpäin. Näin käsiteltiin koko liuska molemmin puolin. Yhden työn alla olevan alueen konservointikäsittely kesti kohteen kunnan mukaan noin 50-60

min. Kokonaisuudessaan konservointityö vei noin kaksi viikkoa.

Konservointityö oli todella ainutlaatuinen ja haastava. 12 metriä pitkän työn käsittely vaatii taitoa, keskittymistä ja pitkäjänteisyyttä. Kääröä ei ilmeisesti oltu avattu aikoihin, vuosiin, vuosikymmeneen, ehkä ei koskaan käärin jälkeen. Etuoikeutettu konservattori saattoi olla ensimmäinen käärön käsittelijä kirjailijan ja kustannustoimittajan jälkeen. Nyt käärot on kevyesti rullattuna kahden pahvirullan varaan ja siten tutkijoiden käytettävissä.

Heini Kylliäinen

Kirjoittaja on konservattori ja työskentelee Kansalliskirjastossa Mikkelin toimipisteessä.

Jouni Ahmajärvi

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja työskentelee Kansalliskirjaston arkisto- ja säilytyspalveluiden palvelupäällikkönä.

Lähdeluettelo:

Tapaninen, Irma (2015) 'Irmari Rantamala/Maiju Lassila - toisinajattelijä kamppaili vaihtamasta vastaan' <https://sanavapaa-teen.fi/artikkeli/2425>. Viitattu 26.5.2018

Käärot konservoinnin jälkeen

CONFERENCE ON MODERN OIL PAINTS

RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM / 23-25 MAY 2018

TEXT JOHN GAYER

IMAGES JOHN GAYER / PAULINE HÉLOU-DE LA GRANDIÈRE

Slide from Jan van den Berg's introductory presentation The Cleaning of Modern Oil Paints Project

This conference presented the results of the Cleaning Modern Oil Paintings research project (2015-2018), a collaboration between The University of Amsterdam/Cultural Heritage Agency of the Netherlands, Tate, Courtauld Institute of Art, the University of Pisa's Department of Chemistry and Industrial Chemistry, and many associate partners. The results, which never stopped revealing surprises, proved just how dramatically modern oil paint surfaces differ from their classical forerunners. Talks discussing aspects of current oil paint manufacture, treatments for such vulnerable objects

and specific artists' materials and methods rounded out the program.

In short, the reasons for modern oil paints' idiosyncratic nature are many. For example, a comparison of paint samples cured in Kuala Lumpur, Malaysia, with samples cured in Melbourne, Australia. The Malaysian samples were more matte and brittle than their Australian counterparts. Talks on the materials and methods of paint manufacture also explored diverse tangents.

Robert Gamblin emphasised how today's professional artists use student grade paints as much as students do and Carolina Salis Gomes spoke on the

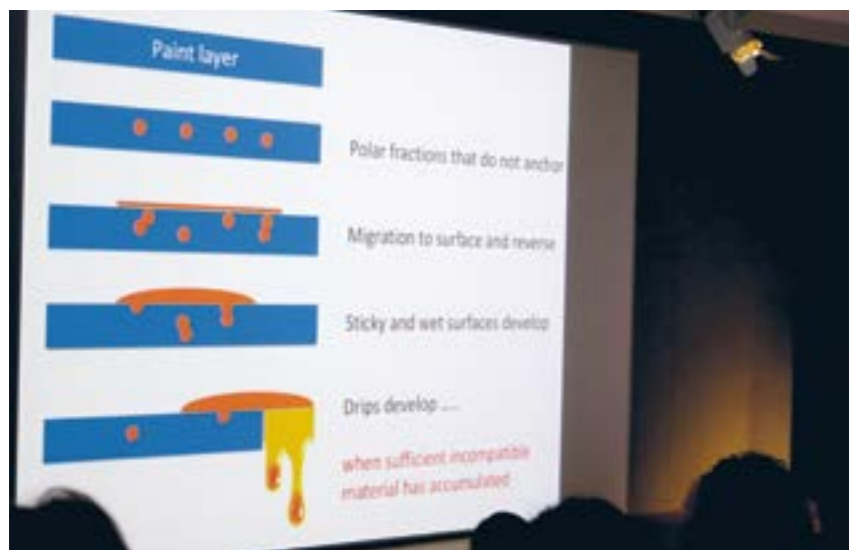
artist paint manufacturers' dependence on industrially produced pigments. Pigments currently available tend to be coated and/or treated with materials that, in addition to altering their physical properties for practical reasons, can also skew the results of scientific analyses. Moreover, their impact on the long-term stability of artists' paints remains unknown. Additives, such as driers, surfactants and fillers, can negatively affect film formation and promote premature degradation in various ways. Lead compounds, on the other hand, which tended to stabilise oil paints, can no longer be used.

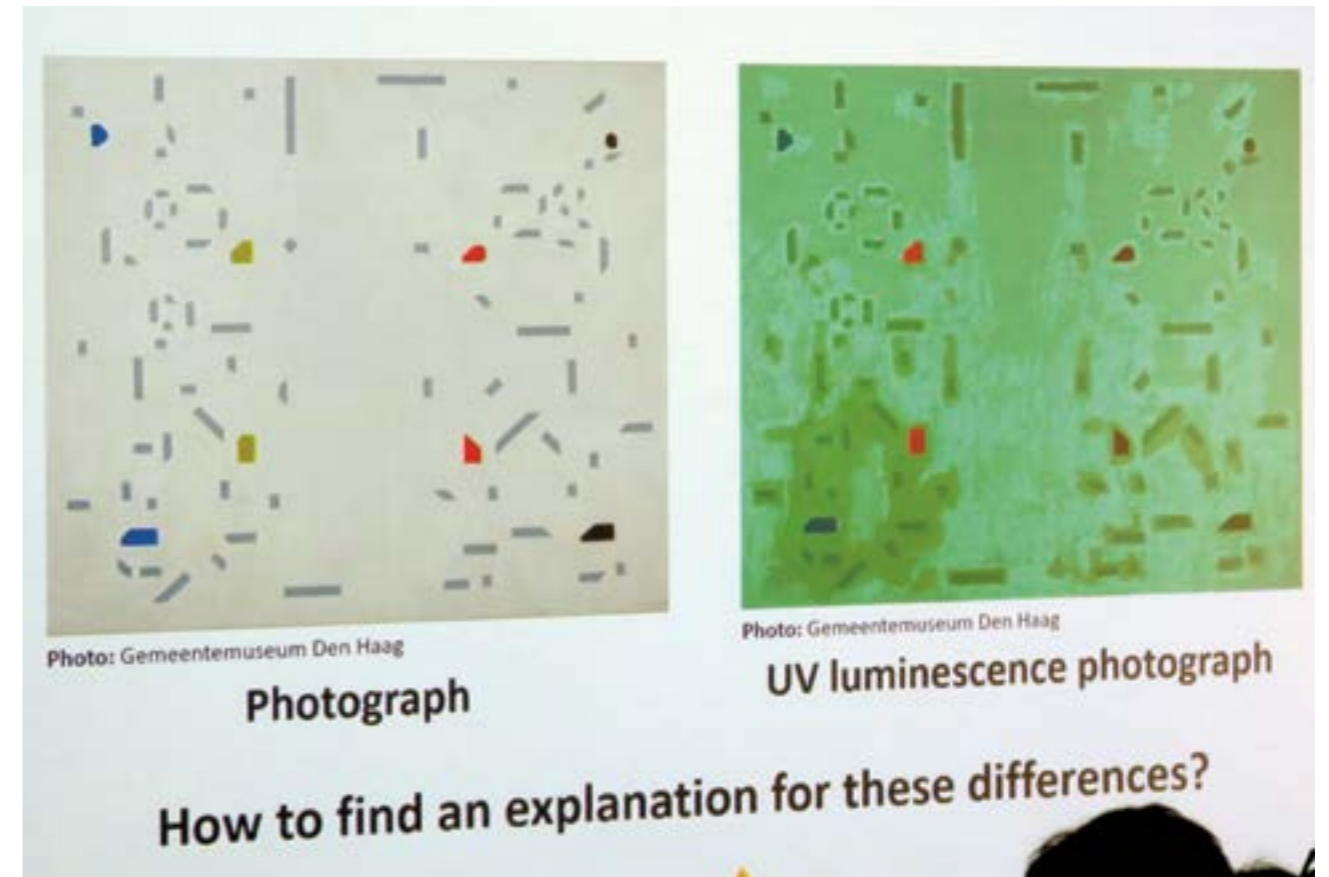
Detail of Pierre Soulages, *Peinture*, 162 x 200 cm, 12 mars 1960, Sara Hildén Foundation Collection maintained by the Sara Hildén Art Museum, Tampere (Finland)

Detail from Jazzy de Groot et al.'s conference poster: Decision-making processes regarding the treatment of modern oil paintings (1950s – present) exhibiting oil exudates. 1) Detail of Georges Mathieu *Théorème de Godel* 1957. Original photo: Hélène de Segogne. 2) Detail of Otto Piene *Harvest* 1995. Original photo: J. Schulz. 3) Detail of Jean-Paul Riopelle *Composition* 1952. Original photo: I.A.T. Bronken.

Slide image from Jaap J. Boon's presentation *Microscopic aspects of softening, exuding, dripping and delaminating paints in paintings post 1950.*

Slide image from Selwyn Hageraats presentation on Bart van der Leek's *The Woodcutters* 1928. The results of a synchrotron-based multispectral photoluminescence micro-imaging technique shows that the uniform colour of the work's zinc white-containing paint has actually degraded and is anything but homogeneous.

Jaap J. Boon reported that the frequent substitution of oil blends for drying oils has occurred since the 1950s and that the presence of semi-drying oils accounts for more fatty acids and mobile fractions being present. These fractions can seep out of paint films. Some paints can be affected by changes in volume, which can cause them to pull away from underlying layers. Microscopic examination has also shown that different types of deterioration, such as exudates and crystal formations, can co-existence on some paintings.

Frequently, the complex challenges presented by affected works preclude the success of traditional or even new

methods of treatment. The condition of Pierre Soulages' *Peinture* (1960) from the Sara Hildén Art Museum is a case in point. Not only did consolidation adhesives not adhere to the priming, but dimensional change also affected the materials. After flattening paint layers, the underlying white layer appeared to have elongated, whereas the black paint lost volume.

Cleaning systems surveyed encompassed the use of hydrogels, pH adjusted water, water/oil micro emulsions, silicone-based Pickering-type emulsions, Evolon microfibre cloth, an integrated liquid-dispensing and micro-aspiration system, monoatomic oxygen and more. Here, ethics too formed an

important aspect of the discussion. Aviva Burnstock stressed the need for making thorough assessments to make informed decisions. Ultimately, undertaking a partial cleaning – or not cleaning the work at all – could be the best choice.

John Gayer obtained his Master of Art Conservation (MAC) degree from Queen's University in Canada. Trained in paintings conservation, he currently works at Helsinki Art Museum (HAM).

Ensikosketus konservointialan seminaareihin

Kulttuuriperintökohteiden haitalliset ja vaaralliset aineet 26.-27.11.2018

TEKSTI **EMMI KAARTINEN**
KUVAT **SATU HAAPAKOSKI**

Näin ensimmäisen vuoden konservointiopiskelijana jännitti etukäteen Konservattoriliiton Kulttuuriperintökohteiden haitalliset ja vaaralliset aineet -seminaariin osallistuminen. Ilman korkeakoulutaustaa päässäni pyöri ajatuksia, kuten tajuanko mitään käytetystä kielestä tai liikuttaanko niin teoreettisilla vesillä,

että purteni uppoaa. Ala ei myöskään ole kovin tuttu - opintoja on takana vasta lukukausi eikä olla päästy paljon pintaa syvemmälle, jos edes pinnallekaan.

No, maanantai tuli niin kuin aina, ja aamulla Kansallismuseolle könytesä alkoi innostus voittoa jännityksen. Etukäteen ohjelmaa selatessa tuntui

kuitenkin, ettei mikään sano oikein mitään.

Työturvallisuusesityksestä jäi lähinnä mieleen vain se, että entisessä työpaikassani kaikki hoidettiin aivan päin honkia ts. mitään ei hoidettu. Ei siellä kyllä pahemmin läträtty kemikaalien kanssa tai hypistelty vanhoja esineitä. Jäi mietityttämään, että kuka

Syyskoulutuspäivät alkamassa Kansallismuseon auditoriossa.

▼▼
Asianmukainen suojaus kuntoon sekä tarkkuus ja järki käteen - turha juosta pitkin seiniä vaarallisten aineiden takia.

Haitta-aineisiin liittyviä henkilösuojaimia ja välineistöä esitteli TTL suoja-asiantuntija Asko Seppälä.

määrittelee, mikä suojaus on tarpeen ja mikä ei. Tähän varmaankin antaa vastuun työsuojeluvaltuutettu, jos sellainen työpaikalta löytyy, tai luottamushenkilö.

Helene Tellon kummatkin esitykset olivat mielenkiintoisia. Hölmistyttää edelleenkin se määrä, mitä kaikenmoisia torjunta-aineita on käytetty kautta aikojen. Maanantain mittaan alkoi haitta-ainekauhu ottaa vallan (Voiko mihinkään koskea edes hanskoilla? Voiko missään hengittää ilman suojaimia? Tiivis ydinsuojapuku arkikäyttöön?) mutta Seppo Hornytzkj'n esitys tynnytteli. Asianmukainen suojaus kuntoon sekä tarkkuus ja järki käteen - turha juosta pitkin seiniä VAARALLISTEN aineiden takia. Henna Sinisalon ja Katariina Pehkosen Helsingin yliopistomuseon sekoilu-, muutto- ja varastohässäkkä -esitys oli mielestäni realistinen ja valaiseva kuvaus siitä, miten niitä haitta-aineita voisi löytyä kokoelmista. Tämä oli minulle ehkä konkreettisesti opettavinta antia koulutuspäiviltä.

Tosiaan, koska opintoni ovat vasta aluillaan, en kokenut seminaarin antia arkeeni/työhöni mitenkään helposti

sovellettavaksi. Nimeltä mainitut aineet eivät pahemmin herätelleet mitään käytännön mielikuvia, ja tämän takia toivonkin, että tämä seminaari olisi järjestetty esim. neljän-viiden vuoden päästä. Siinä vaiheessa voisi toivoa, että minullekin on kertynyt käytännön kokemusta alalta. Koen kuitenkin, että osallistuminen kumpakin päivänä oli mielekästä ja tärkeää, senkin takia, että se syvensi kokonaiskuvaani konservointityöstä ja materiaaleista. Varmasti jotain myöhemmin hyödynnettävää jäi muhimaan aivosopukoihini.

Näin jälkikäteen seminaariohjelmaa sulatella on pakko vielä sanoa, että etukäteiskuumotteluni eivät todellakaan pitäneet paikkaansa. Haitta-aineista en edelleenkaan tiedä paljon mitään, enkä käytännön työstä niiden ympäröimänä, mutta aihe kiehtoo. Osallistuminen seminaariin lisäsi myös luottamustani siihen, että ymmärrän ja pärjään konservoinnin maailmassa - tämän kanssa kun on tullut painittua opintojen alussa. Pakko vielä sanoa, että kiinnostaa suuresti päästä hypistelemään niitä arseenikirjoja!

Suuri kiitos kaikille seminaarin jär-

Tekstiilikonservattori Jaana Kataja testaamassa kokonaamaria.

jestäjille. Oli ilo osallistua, varsinkin näin ensimmäisen vuoden opiskelijana. Nähdään varmaan viimeistään seuraavilla koulutuspäivillä!

Kirjoittaja on helsinkiläinen ensimmäisen vuoden paperikonservoinnin opiskelija.

Seminaarista lisää tietoa PKL:n sivuilla <https://www.konservattoriliitto.fi/konservattoriliitto/koulutuspaivat/koulutuspaivat-26-27-11-2018/>

OPINNÄYTETYÖ

Pyhä Profeetta Elian kirkon interiöörin värikerrostumien analyyttinen selvitys

TEKSTI JA KUVAT EKATERINA OKSANEN

Opinnäytetyöni käsittelee Ilomantsin vuonna 1892 käyttöön vihittyä Pyhän Profeetta Elian kirkon interiöörin väriselvitystä. Kirkkoon suunnitellaan lähivuosina laajaa maalausurakkaa, joka koskee sisä- ja ulko-

maalipintoja ja tämä toimi tutkimuksen lähtökohdana. Yhtenä keskeisenä tavoitteena oli kirkon interiöörin lattia- ja seinäpintojen päällimmäisen maalikerroksen sideaineen selvittäminen. Prosessin aikana selvitettiin, mi-

ten interiöörin värimaailma on muuttunut vuosien saatossa ja onko väri-
linnoilla yhteyttä liturgisiin väriihin. Opinnäytetyössä myös pohdittiin, mitkä syyt voisivat aiheuttaa maali-
pinnan vaurioitumista.

Kirkon interiööri

OPINNÄYTETYÖ

Väriportaikko esittää alttarin takana seinässä olevaa seitsemää värikerrosta, joista ruskea on vanhin.

Tutkimuksen ensimmäisiä toimenpiteitä olivat kohteen valokuvaus, väriportaikkojen esiinotto ja luotustestien suorittaminen. Esiin otettujen värien perusteella värimaailmassa vallitsee kolme kautta, joista varhaisin on ruskea kausi, noin 1980-luvulle ulottuva on siniharmaa kausi ja nykyinen on vaalea kausi. Useampi maalinäyte otettiin talteen sideaineen selvittämistä varten. Maalinäytteitä tutkittiin oppilaitoksen laboratoriossa FTIR- ja XRF-laitteiden avulla ja poikileikkausnäytteitä kuvattiin valomikroskoopiin liitettyllä Leica DFC 420 digikameralla.

Arkistotutkimus nosti esiin hyvin oleellisia ja tärkeitä yksityiskohtia ja selkeytti työskentelyprosessia. Löydettyissä matkakertomuksissa 1980-luvulta mainittiin, että kohteessa olisi oletettavasti käytetty lateksi- ja alkydi-

maalia. Maalaustyöselvityksessä 1980-luvulta maalisuositukseksi on ehdotettu alkydipohjaista maalia. Oppilaitoksessa suoritettujen analyyttisten tutkimusten tuloksia verrattiin Metropolian (AMK) referenssispektreihin. Tulokset viittaavat alkydiin seinä- ja lattiapintojen päällimmäisessä maalikerroksessa, mutta asia vaatii lisäselvityksiä.

Kokonaisuudessa tutkimus oli monipuolinen ja tuotti uutta tietoa kohteesta sekä siellä käytetyistä materiaaleista. Opinnäytetyöni voisi toimia apuvälineenä maalaustyöselvityksessä ja lähtökohdana tulevissa tutkimuksissa.

Ekaterina Oksanen
konservattori (AMK)

Konservointipalvelu Heidi Wirilander

Heidi Wirilander, FM,
konservattori YAMK,
Siivoustyön ohjaaja eat

tarjoaa asiantuntija- ja luennointipalveluita:

- tekstiilikonservointiin
- ennaltaehkäisevään konservointiin
- inventointiin
- kokoelmaturvallisuuden kehittämistä
- kirkkojen perus- ja ylläpitosiivouksen suunnitteluun
- kulttuuriperinnön pelastussuunnitteluun.

Tiedustele ja pyydä tarjousta:

gsm: +358 40 533 4915
heidi.wirilander@pp.inet.fi ja
konservointipalvelu.heidi.wirilander@pp.inet.fi
www.konservointipalvelu.fi

MENETELMÄ

Sylkipuhdistus

Sananlaskun sanoin: oma suu on lähin

TEKSTI ELVIIRA HEIKKILÄ

Eräs konservattorien käyttämä työmenetelmä on syljellä puhdistaminen, joka voi soveltua vedelle ja monille muille liuottimille aroille kohteille irtolian poistamisen jälkeen. Ennen puhdistusta on mietitty haluttu puhtauden taso; kuinka paljon ns. historiallista likaa tai patinaa esineeseen kuuluu? Puhdistus on peruuttamaton toimenpide, joskin sen tulos usein häviää näkyvistä valitettavan nopeasti. Mitään menetelmää ei tule käyttää ilman, että kokeilee varovasti mahdollisimman huomaamattomaan kohtaan.

Sylkipuhdistukseen tarvittava välineistö on yksinkertaisesti joko valmis teollinen vanupuikko tai vanu, jota itse käärityään puupuikon, kuten grilli- tai cocktailitikun, päähän. Vanupuikko käytetään omassa suussa, jolloin se on sopivasti kostunut. Kostunutta pumpulipuikkoa pyöritellään edestakaisin puhdistettavan pinnan osalla, kunnes pumpuli on imenyt likaa itseensä. Vanupuikko tai pelkkä pumpuli vaihdetaan ja jatketaan seuraavasta kohdasta.

Syljen teho perustuu paitsi veden liuotuskykyyn, myös sen entsyymeihin, jotka hajottavat orgaanisia aineita. Suussa nopeasti kostuttamalla vanu ei tule läpimäräksi ja kastele esineen pintaa liikaa, kuten helposti käy vanupuikkoa nesteastiaan kastettaessa. Lievä kosteus irrottaa likaa paremmin

pinnasta ja edistää lian kiinnittymistä pumpuliin. Monesti tehokkainta onkin käydä puhdistettava alue läpi kevyesti pyörittelemällä kahteen tai kolmeen kertaan; ensimmäisellä kerralla lika turpoaa ja seuraavilla imeytyy vanuun.

Hankaava liike upottaa lian helposti syvemmälle pinnan uurteisiin, joten sitä kannattaa välttää tai ainakin käyttää vasta kokeilun jälkeen. Jos puhdistettua pintaa tarkastelee mikroskooppilla, huomaa eron. Sen saattaa nähdä

Krokettimailan pinnassa on paljon likaa.

Helsingin kaupunginmuseo ja Heikkilä

Leluhuonekalut on puhdistettu syljellä.

Helsingin kaupunginmuseo ja Heikkilä

myös paljaalla silmällä niin sanotussa yleisilmeessä varsinkin, jos vertaa eritavalla puhdistettuun pintaan. Tähän toki vaikuttaa myös pinnan rakenne ja kuluneisuus. Jos esimerkiksi puinen esine on hyvin tikkuuntunut, sitä on vaikea puhdistaa muuten kuin kevyesti pyörittelemällä ja siltikin pintaan jää vanuhitusia. Hitusten nyppiminen pinseteillä on hidasta ja turhauttavaa, mutta menetelmä on silti mielestäni käyttämisen arvoinen.

Paitsi likaa, sylki saattaa irrottaa esimerkiksi vesiliukoiseen eläinliimaan pohjautuvaa liimamaalia pinnasta. Tämän kirjoittaja on käyttänyt sylkipuhdistusta menestyksekkäästi maalaamattomille puupinnoille, öljy- ja alkydimaalipinnoille sekä erinäisille lakkapinnoille. Jopa sellakka polymeerisoittuu vuosikymmenien saatossa niin lujaksi, ettei sitä välttämättä liuota edes alkuperäisenä liuottimena toiminut etanoli, joten vähäinen sylkimäärä ei yleensä vahingoita sitä.

Syljellä puhdistamisella on lisäksi muitakin etuja: myrkyttömyys, helppo saatavuus ja olematon hinta. Museoi-

den budjetissa konservointiaineet ovat varmasti mikroskooppisen pieni murhe, mutta tuhlaamiseenkaan ei kannata ryhtyä. Ekologisuuskin on entistä tärkeämpi asia myös museotalalla. Sylkihän on biohajoavaa ja lienee luokiteltavan uusiutuvaksi luonnonvaraksi, joten ympäristöahdistuksen ei pitäisi lisääntyä tätä menetelmää käytettäessä. Tosin puuvillantuotanto on ekologisessa mielessä ongelmallista ja luomukseen ei kokonaan ratkaise asiaa.

Loppuhuomautuksena todettakoon, että syljellä puhdistettaessa ei kannata syödä tai juoda muuta kuin vettä, jotta puhdistettavaan pintaan ei tulisi tarpeettomia tai jopa haitallisia aineita. Mutta kukaanhan ei muutenkaan syö tai juo samalla kun työskentelee kulttuuriperintöesineiden parissa, eihän?

Kirjoittaja työskentelee tätä nykyä konservattorina Kuopion kulttuurihistoriallisessa museossa, vastuualueenaan kovat materiaalit.

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo ja Heikkilä

Nuken oikea poski on puhdistettu. Irronneen lian näkee parhaiten vanussa, mutta esineessäkin on havaittavissa eroa.

| KONSERVOINTI
— HELLE —
|

VEISTOKSET + SEINÄ- JA KATTOMAALAUKSET
+ KIPSI-, LAASTI- JA BETONIKORISTEET
+ JULKISET VEISTOKSET JA NIIDEN HUOLTO
+ MAALAUKSET JA KEHYKSET + KONSULTOINTI
JA KUNTOKARTOITUKSET + KIPSITYÖT

Konservointi Helle on toiminut jo vuodesta 2002

www.konservointihelle.fi

Liisa Helle-Włodarczyk
Taidekonservaattori MA
info@konservointihelle.fi
040 7746 404